

---

---

# 4

## КРИМИНАЛИСТИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА

---

---

**Т.В. Сохранич, зав. лабораторії,  
В.Г. Абросимова, провідн. судовий експерт**

*Харківський НДІ судових експертиз*

### **ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ЕКСПЕРТА-ПОЧЕРКОЗНАВЦЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

Можливості вирішення різних за рівнем складності й обсягом завдань, що виникають в практиці судового розгляду справ, зокрема у цивільному процесі, сьогодні реалізуються переважно шляхом проведення судової експертизи.

Наявність судової почеркознавчої експертизи щодо виконавця рукопису (підпису, запису, тексту), посилює надійність і переконливість сукупності доказів, які підтверджують установлені факти. Разом з тим, ефективність судової почеркознавчої експертизи суттєво знижується у зв'язку з недоліками, яких припускаються судді при підготовці порівняльних матеріалів, що примушує експертів вдаватися до тривалих листувань з метою роз'яснення цих недоліків.

Практика проведення почеркознавчих досліджень за цивільними справами показує, що в експертів виникають певні труднощі, зумовлені недостатньою обізнаністю суддів у питаннях підготовки та оформлення матеріалів для призначення даного виду експертизи. У зв'язку з цим виникла необхідність проведення аналізу експертної практики Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз. За 2012 р. для проведення почеркознавчих досліджень до інституту надійшло 460 матеріалів за цивільними справами. Матеріали, за якими уточнювалися питання, заявлялися клопотання про надання об'єктів дослідження, порівняльних зразків та ін., склали 89% від загальної кількості. Матеріали, що поверталися без виконання, склали 57% відносно загальної

кількості від наданих. Наведені показники свідчать про те, що значну кількість наданих на дослідження матеріалів за цивільними справами було підготовлено й оформлено неналежним чином.

Вивчення наглядових проваджень за експертизами, матеріали яких були відправлені без виконання, або за якими заявлені клопотання, дозволило встановити найбільш характерні недоліки та вади, котрих припускаються судді під час підготовки, оформлення матеріалів і призначення судової почеркознавчої експертизи.

Так, при винесенні ухвали про призначення даного виду експертизи судді припускалися недоліків, які можна згрупувати наступним чином:

1. Неясність завдання для експерта:

- a) нечітке, неконкретне, невірне формулювання питань, що підлягають вирішенню;
- b) неточне зазначення об'єктів дослідження, реквізитів документів, прізвища, імені та по батькові особи, яка підлягає ідентифікації.

2. Відсутність відомостей про порівняльний матеріал, наданий на дослідження (відсутній перелік безсумнівних зразків підписів, почерку осіб, які підлягають ідентифікації, що можуть використовуватися експертом в якості порівняльного матеріалу).

3. Відсутність мотивів призначення додаткової чи повторної експертизи.

Аналіз матеріалів, надісланих для проведення судових почеркознавчих експертиз, свідчить про недоліки, які можна диференціювати на дві групи.

До першої групи можна віднести відсутність матеріалів, необхідних для проведення дослідження:

- a) відсутність у наданих на експертизу матеріалах досліджуваного документа або всіх матеріалів (надіслано тільки ухвалу);
- b) надання досліджуваних документів і/або порівняльних матеріалів (зразків підписів, почерку) у вигляді копій;
- v) відсутність матеріалів первинної експертизи у разі призначення повторної експертизи: висновку первинної або попередніх експертиз, порівняльного матеріалу, що використовувався при проведенні первинної (попередніх) експертиз.

Друга група включає недоліки щодо порівняльного матеріалу:

- a) відсутність або недостатня кількість вільних зразків підписів, почерку;

- б) недостовірність вільних зразків підписів, почерку (надання зразків підписів, почерку від імені певної особи, що різняться між собою, справжність цих зразків судом не визначена);
- в) відсутність вільних зразків підписів, почерку, які відповідали б досліджуваним об'єктам: за змістом, умовами, видом документа, цільовим призначенням, способом виконання;
- г) відсутність вільних зразків підписів, почерку, що зіставляються з досліджуваним об'єктом за часом виконання;
- г) відсутність, недостатність експериментальних зразків підписів і почерку, або надання таких зразків, що не зіставляються з досліджуваним графічним об'єктом.

Проведене нами узагальнення експертної практики показує, що підготовка й оформлення (у тому числі, порівняльних) матеріалів для проведення почеркознавчої експертизи за цивільними справами залишається важливою й досить актуальною проблемою.

Можливість вирішення експертом-почеркознавцем поставлених питань за сутністю залежить, перш за все, від інформаційної достатності порівняльного матеріалу, тобто від його належної якості (що обумовлюється зіставлюваністю його за часом виконання та видом документа, мовою, змістом, матеріалом письма, способом виконання і, якщо це можливо, умовами виконання), а також достатньої кількості (саме такого його обсягу, який забезпечує можливість повного та всебічного аналізу всіх ознак, які притаманні досліджуваному підписові, рукописному записові, тексту).

До інших обов'язкових вимог належить встановлення безсумнівного походження вільних зразків підписів і почерку. Це перевіряється суддею, який призначає експертизу. Перевірка має проводитися шляхом зіставлення результатів пред'явлення й огляду всіх реквізитів документа; зіставлення вільних зразків підписів і почерку зі зразками, що виконані тією самою особою за спеціальним завданням суду; зіставлення даних, отриманих шляхом пред'явлення одних і тих самих документів різними особам. Особливо старанно має перевірятися достовірність порівняльного матеріалу, що надається учасниками судового розгляду, оскільки ці зразки теоретично можуть бути тенденційно та вибірково підібрані й надані особами, які зацікавлені в необ'єктивному вирішенні справи.

Наступне актуальне питання, яке пов'язане з підготовкою порівняльного матеріалу, — це одержання не тільки обов'язкових вільних, а й (за умови наявності особи, яка перевіряється) експериментальних

зразків. Необхідність надання експериментальних зразків підписів, почерку обумовлена тим, що вони можуть дати змогу:

- провести додаткову перевірку достовірності вільних зразків;
- заповнити прогалини в обсязі та якості вільних зразків (відсутність серед останніх відповідних досліджуваним різних варіантів рукописів, подібних за буквеним і штриховим складом, за змістом);
- в окремих випадках провести експертне дослідження за відсутності вільних зразків.

Підсумовуючи проведене узагальнення, слід відмітити, що судді, призначаючи почеркознавчу експертизу за цивільними справами, не завжди дотримуються меж процедури, яка регламентується чинним законодавством щодо підготовки та оформлення матеріалів для призначення даного виду експертизи. Це призводить до необхідності надання експертами додаткових запитів, що, в свою чергу, збільшує строки судового розгляду справи, а також до зайвої витрати часу судового експерта, що відволікає його від основної роботи.

**С.С. Кириленко, мол. науков. співробітник**

*Київський НДІ судових експертиз*

## **ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ДІАГНОСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В СУДОВОМУ ПОЧЕРКОЗНАВСТВІ**

Розглянуто історичний аспект, виділено етапи розвитку діагностичних почеркознавчих досліджень в цілому та окремих їх напрямів, охарактеризовано найбільш вагомі внески вчених, зокрема і вітчизняних, в розвиток ідей судово-почеркознавчої діагностики, становлення як наукової дисципліни.

---

Спеціалістами Київського НДІСЕ щорічно проводиться близько 4000 почеркознавчих експертиз та експертних досліджень, на вирішення яких у приблизно половині випадків поставлено діагностичні питання або ж надання висновку експертизи вимагає їх вирішення. Це підтверджує актуальність та потребу у подальшому розвитку цього напрямку судового почеркознавства з вдосконалення вже існуючих і створення нових методик діагностичних почеркознавчих досліджень та зумовлює потребу у розгляді для цього відповідних здобутків вітчизняних та зарубіжних спеціалістів. Серед досліджень, що висвітлюють це питання, варто виділити роботу В.Ф. Орлової, в якій досить